

KAZALO

I. UVOD	5
II. TEORETSKI OKVIR PROUČEVANJA	9
A. DOMOLJUBJE KOT TEORETSKI POJEM.....	9
B. DOMOLJUBJE KOT IZOBRAŽEVALNA POLITIKA.....	23
C. DRŽAVLJANSTVO, PATRIOTIZEM, VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE: IZZIVI, VPRAŠANJA IN DILEME	27
III. ANALIZA EMPIRIČNIH PODATKOV RAZISKAVE »ODNOS MLADIH DO DOMOLJUBJA« Z ZAKLJUČKI	39
ZANIMANJE MLADIH ZA ZGODOVINO SLOVENSKEGA NARODA IN SLOVENSKE DRŽAVE.....	41
OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE.....	45
DOMOLJUBNA IN DRŽAVLJANSKA PISMENOST	49
PREJŠNJE RAZISKAVE.....	55
IV. SKLEP	63
BIBLIOGRAFIJA	65

I.

UVOD

Že bežen pogled in površno poznavanje slovenske zgodovine spomnita in opozorita, da domoljubje Slovenkam in Slovencem ni tuje, celo več, velikokrat smo ga znali tudi jasno pokazati. Prav domoljubje je bilo tisto, kar je omogočalo preživetje naroda v skrajnih in predvsem samoohranitvenih obdobjih. Žal pa tega v vsakdanjem življenju ni mogoče zaznati v takšnem obsegu kot v času hudih zunanjih pritiskov, časih ekstremnih oblik romanskega in germanskega nacionalizma oziroma ob obrambi samostojnosti in suverenosti slovenske države. To sicer ni nič nenavadnega, saj je domoljubje praktično nemogoče ohranjati na tako visoki izrazni ravni, je pa skrb vzbujajoče mlačno odzivanje mladih pri vprašanju domoljubja, na katerega opozarjajo raziskave. Ker pomembni del socializacije mladih državljanek in državljanov poteka v družini, vedno več pa tudi v šoli, kjer mladi preživijo vse več svojega časa, je pomembno več pozornosti posvetiti prav trenutnemu stanju v slovenskem osnovnošolskem in srednješolskem izobraževalnem sistemu ter opozoriti na morebitne pomanjkljivosti ob hkratnem iskanju poti k še večjemu izboljšanju stanja na tem področju. Vsi se spomnimo neskončnih, več let trajajočih razprav o uvedbi predmeta državljanstva kultura in etika v slovenski osnovnošolski sistem. Polemika se je zaključila brez pravega rezultata in seveda ni prinesla nič novega. Žal pa tudi ni uspela vpeljati večjih premikov na področju razumevanja domoljubnih vsebin. Tako ostaja domoljubje nekaj, kar je prepuščeno posamezniku ali najožji družbeni celici, družini. V tem pa tiči nevarnost. Če se domoljubje prepusti stihiji in neorganiziranim oblikam poglobljanja, je mogoče mejo, ki je že tako dokaj tanka in zamegljena, med domoljubjem in nacionalizmom dokaj hitro prestopiti. Mladi se pri odraščanju tudi identitetno umeščajo v širši prostor in

brez lastnega prostorskega definiranja, ki ga posredno ponuja prav domoljubje, to ni mogoče. V tem primeru bo povzročena nepopravljiva škoda, vrednostno pohabljeni pa bodo tudi naši največji domovinski simboli in posledično domovinski potencial, ki sploh omogoča izgradnjo domovinskih temeljev in zdrave domovinske samozavesti. To pa je nedvomno mnogo preveč pomembna vsebina, da bi z njo smeli improvizirati na eni strani oziroma ne postoriti ničesar na drugi. Zato je nujno pretresti domovinske vsebine v samem začetku identitetne izgradnje državljanov in državljanov, kar pa se neobhodno nanaša na področje osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja na Slovenskem. Torej, če hočemo biti ponosni na svojo domovino in jo tudi ljubiti, je potrebno nekaj vedeti o njej. Vprašanje, na katerega je na tem mestu potrebno odgovoriti, je, ali sedaj mladi vedo dovolj o domovini, da bi jo lahko ljubili? Kaj še lahko storimo? Pri vsem tem nikakor ne smemo pristajati na tezo, da je globalizem sovražnik domoljubja oziroma ga lahko izpodrine! Ravno obratno. Globalizem nikakor ne sme postati sinonim za izgradnjo novih identitet, česar se številni še kako dobro zavedajo. Takšen je tudi primer Združenih držav Amerike, kjer se procesu izoblikovanja in negovanja domoljubnih čustev posvečajo v veliki meri. Tako velika nacija, močna država, ki pravzaprav nima ekvivalentnega nasprotnika, pa toliko v domoljubje vložene energije. Morda so tako velika nacija prav zaradi tega.

Raziskave pri nas dokazujejo nizko stopnjo izražanja domoljubja, kar sicer ne pojasnjuje njegove odsotnosti, opozarja pa na dvoje: tega čustva ne znamo izražati, ker nismo prepričani o njegovi kvaliteti, hkrati pa sistemsko do tega vprašanja nismo pristopili. Prepričanje, da bomo domovino, ki je v našem primeru od leta 1991 tudi država, ljubili in jo spoštovali, temelji na povsem napačnih predpostavkah. Tisti, ki so bili čustveno prisotni ob nastanku naše države, imajo seveda drugačen pogled in morda tudi bolj izostren čut domoljubja, vendar pa mlade generacije vidijo nastanek samostojne in neodvisne Slovenije zgolj kot dodatno zgodovinsko dejstvo, torej brez čustvenega pridih. Zato so rezultati o skrajno slabem poznavanju dejstev, ki so povezana z nastankom samostojne in neodvisne Slovenije, toliko bolj zaskrbljujoči. Vendar se ta pomanjkljivost v izobraževalnem sistemu sama od sebe ne bo odpravila. Potrebno bo

temeljito prevetriti kurikule, zagotoviti večjo medpredmetno povezavo ter začeti sistematično in z različnih vidikov osvetljevati okoliščine in dejstva, ki so pripeljala do osamosvojitve. Da bi bilo to mogoče, je potrebno še pred tem na tem področju dokvalificirati oziroma podučiti učitelje, saj visokošolski študiji tega v svojih učnih načrtih ne vsebujejo. Sam pouk, ki ga lahko znotraj posameznega predmeta zaradi omejitve časa namenimo osamosvojitvenim vsebinam, sicer ne bo omogočal pridobivanja zadostne količine znanja o nastanku države Slovenije, zato bi morali preko Zavoda Republike Slovenije za šolstvo ali drugih ustreznih institucij zagotoviti dodatne obvezne izbirne vsebine, ki bi s pomočjo dodatnih seminarjev omogočali zapolnitev vrzeli.

Monografija »Odnos mladih do domoljubja« predstavlja enega od majhnih korakov na poti do opisanega cilja. Temelj monografije predstavlja raziskava, ki je potekala v okviru Pedagoškega inštituta in je bila razdeljena v dve fazi; v prvi fazi je bil cilj raziskave pripraviti vprašalnik, ki kar najbolj pokriva različne vidike domoljubne zavesti in domoljubnega odnosa mladih; v drugi fazi je bil cilj raziskave analiza rezultatov empiričnega raziskovanja in izdelava primerjalne študije s prejšnjimi, podobnimi raziskavami z namenom odkriti nekatere trende domoljubja med mladimi v Republiki Sloveniji. Vprašalnik smo pripravili deloma na osnovi prej opravljenih vsebinsko podobnih raziskav, kar je omogočalo primerjavo rezultatov, deloma pa so bila vprašanja tudi inovativna in v slovenskem prostoru postavljena prvič. Tako smo v anketni vprašalnik umestili vprašanja, ki se nanašajo na splošna stališča mladih do domoljubja ter na poznavanje ključnih dogodkov in ljudi v obdobju osamosvajanja; preverjali pa smo tudi njihovo znanje o državnih simbolih, slovenski ustavi, političnem sistemu, človekovih pravicah in demokraciji. Ker zavzemamo stališče, da je potrebno domovinske vsebine vključevati že v samem začetku identitetne izgradnje državljanek in državljanov – torej poleg družine tudi v osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje – nas je seveda zanimalo, kakšno je dejansko stanje med mladimi. S tem namenom smo sodelujočim zastavili vprašanja, kje in kako pogosto slišijo oziroma se pogovarjajo o tematikah, povezanih z domovino in osamosvojitvijo Slovenije, jih na ta način spoznavajo in ne nazadnje ponotranjijo.

II.

TEORETSKI OKVIR PROUČEVANJA

A. DOMOLJUBJE KOT TEORETSKI POJEM

1.

Svet je danes globalna vas! Prepričanje, ki ga gojijo mladi in besedna zveza, ki nas spremlja na vsakem koraku, v marsikaterem pogledu drži. Vendar pri tem ostaja vprašanje identitet. Lastne in narodne. Zato je potrebno jasno zapisati, da biti globalen in ljubiti domovino nista dva izključujoča se koncepta. Ravno obratno. Čeprav razprave o globalizaciji segajo nedaleč v preteklost – svoj razcvet je globalizacija doživela v mednarodnem prostoru na začetku 1990-tih let – je povzročila razmišljanje o vlogi države in mednarodne skupnosti. Vzrok lahko vidimo v spremenjeni družbeni strukturi, orisu skupnih družbenih značilnosti ter vedno bolj povezujočemu ekonomskemu področju (Bisley, 2007: 12–13). Tako Held in drugi (1999) označujejo globalizacijo kot debato med »hiperglobalisti« in »skeptiki« s »transformatorji« na sredini. Slednji so identificirali fenomen globalizacije z ekonomske perspektive, sociološke transformacije ter političnega koncepta. Ekonomska transformacija naj bi smisel iskala v spreminjajočem in vedno bolj povezujočem mednarodnem trgu (geografska pozicija ni več pomembna) in posledično k spreminjajoči vlogi države in njenih institucij. Sociološka interpretacija se naslanja na dejstvo, da teritorij še vedno igra glavno vlogo v mednarodni politiki, vendar pa nanjo vplivajo ekonomska, politična in kulturna razmerja. Politični koncept pa zagovarja dejstvo, da globalizacija ni fenomen, vendar le kaže na napredek politike in pogled ljudi na svet (Bisley, 2007: 23). Posebej pomembno razmerje pa se vzpostavlja na področju oblikovanja nadnacionalnih identitet. Čeprav za mnoge razpravljavce predstavlja koncept nacionalne identitete preteklost, ki naj bi jo nadomestila druga, v širši prostor vpeta

identiteta, vsaj trenutno nacionalna identiteta ostaja še kako aktualna in pomembna ter pomeni nekakšen temelj, ki oblikuje vedenje posameznika in je nekaj aktivnega in vedno spreminjajočega (Ule in Mihelj, 1994: 3). Prav na to izhodišče pa se navezuje nacionalna identiteta, ki je zamišljena kot politična skupnost – notranje omejena in suverena (Andreson, 1991: 14), pri čemer se je nujno zavedati, da se narod od etnije razlikuje v dejstvu, da so pri prvem že vzpostavljene politične in ideološke razsežnosti ter občutek pripadanja (Južnič, 1993: 265). Vendar pa Laclau (1996) opozarja, da je za današnje obdobje značilno spoznanje o odsotnosti trdnih tal, ki bi omogočala univerzalno, nevprašljivo identiteto. Prav zato naj bi vsak trenutek podživljali nekakšen »neuspeh« identitete in posledično smo nenehno ujeti v iskanju identifikacije. Iz tega lahko izhaja, da je aktivno in samozavestno nastopanje v globalnem okolju mogoče samo, če imamo zelo trdno zasidrane korenine. To pa ni možno, če povsem zanemarimo vidik domoljubja kot osnove oblikovanja (ne nujno tudi nacionalne) identitete. Z drugimi besedami, globalizem ni substitut za nacionalne identitete ali identitete posameznika, temveč predstavlja raven ravnanja, ki presega individualne ali nacionalne interese. Kot takšnega ga moramo razumeti v smislu doseganja nujnega sodelovanja za dobro kar najširše skupnosti. Ob vsem je potrebno opozoriti na siceršnji neobstoj globalne identitete, saj je le-ta ustvarjena predvsem skozi predstave, ki so omogočene zlasti preko komunikacijskih poti. Zatorej bi odpovedovanje in priseganje na globalno identiteto pomenilo ustvarjanje prostora identitetnega vakuuma, v katerem bi verjetno prej ali slej nastopila tudi kriza individualnih identitet. Prav te pa so odločilnega pomena za razvoj skladne in predvsem stabilne osebnosti.

Zato je bolj kot v razpravo o globalnem in nacionalnem (kar je za mnoge tudi domovina) razmišljanja potrebno usmeriti v stanje domoljubja kot vrednote v Sloveniji oziroma kako smo jo izkazovali nekoč in jo izkazujemo danes. Pri tem je treba opozoriti na domoljubje ali patriotizem kot čustvo, torej na fenomen, ki se razvije samoniklo. Domoljubja namreč ni mogoče kupiti, zaukazati ali prepovedati. Zaradi teh značilnosti moramo domoljubje razumeti kot prav posebno čustvo, ki ima v hierarhiji vrednot zato poseben položaj. Ljubiti dom in domovino v širšem kontekstu je nekaj, kar je in bo za vedno zlahtno dejanje,